

Els estudis universitaris a les Illes Balears

Lluís Ballester Brage

RESUM

Poques institucions o serveis públics han suscitat en els darrers trenta anys expectatives tan intenses com la universitat, i certament no n'hi ha cap que s'hagi vist tan profundament transformada. En totes les comunitats autònomes de l'Estat i a la resta d'Europa, la universitat es troba immersa en un procés complex de reordenació de les seves ofertes i de les relacions amb la societat. La nostra realitat no és aliena a aquests processos de reforma. Els grans eixos del debat, tractats en aquest capítol, són la reforma del marc normatiu de les universitats, la diversificació de les titulacions, la disminució de l'alumnat, la qualitat de la docència, les noves formes de docència semipresencial, la capacitat de recerca o la internacionalització. Altres temes com, entre altres, el model d'organització més adequat per gestionar la universitat, l'adequació a la reforma europea o les relacions amb el mercat de treball no s'han pogut desenvolupar, però en properes ocasions s'han de tractar a fons.

RESUMEN

Pocas instituciones o servicios públicos han suscitado en los últimos treinta años expectativas tan intensas como la universidad, y ciertamente no hay ninguno que se haya visto tan profundamente transformado. En todas las comunidades autónomas del Estado y en el resto de Europa, la universidad se encuentra inmersa en un proceso complejo de reordenación de sus ofertas y de las relaciones con la sociedad. Nuestra realidad no es ajena a estos procesos. Los grandes ejes del debate, tratados en este capítulo, son la reforma del marco normativo de las universidades, la diversificación de las titulaciones, la disminución de su alumnado, la calidad de la docencia, las nuevas formas de docencia semipresencial, la capacidad de investigación o la internacionalización. Otros temas como, entre otros, el modelo de organización más adecuado por gestionar la universidad, la adecuación a la reforma europea o las relaciones con el mercado de trabajo, no se han podido desarrollar, pero en próximas ocasiones se tienen que tratar a fondo.

MARC NORMATIU I REFORMA DE LES UNIVERSITATS

S'han complert vint anys de l'aprovació de la LRU i ja ha canviat la normativa d'universitats, sent vigent la LOU des de principi de l'any 2002. Durant aquest període les universitats espanyoles, i de manera significativa la UIB, han tingut un desenvolupament extraordinari, tant pel que fa a l'increment d'alumnes com a la creació de nous estudis i instal·lacions escampades per tot el campus de Palma i altres zones del territori de les Illes Balears. Juntament amb els importants canvis legislatius que configuren el futur immediat del medi universitari, en el treball del dia a dia, les dades de docència, recerca i transferència confirmen que la UIB està assolint un nivell de maduresa i de resultats significatiu. Mostra d'aquesta voluntat és la continuació durant el curs acadèmic 2002-2003 dels processos d'avaluació institucional, l'inici de l'aplicació del Pla estratègic, la internacionalització de la UIB, el desenvolupament dels programes per a persones majors, la impartició de cursos d'extensió universitària o el procés d'implantació de noves titulacions.

Aquesta expansió ha respost a la demanda de la societat de més i millor educació des de la percepció encertada que les titulacions universitàries són condició necessària, encara que no suficient, per a la promoció social i la millora de la qualitat de vida de la comunitat.

Cal afegir que el creixement universitari, al llarg dels darrers vint anys, s'ha fet sense una educació superior no universitària de qualitat (encara és un repte el desenvolupament d'una bona formació professional), sense un mapa universitari estatal, i el seu desenvolupament per tant, en alguns casos, al llarg d'aquests anys ha respost més a donar satisfacció clientelar que a una desconcentració raonada de l'oferta. No és el cas de l'oferta d'educació superior a les Illes Balears: la necessitat de desenvolupar una oferta localitzada a les Illes era evident, la necessitat d'ampliar i racionalitzar aquesta oferta tampoc no era discutida per ningú. En qualsevol cas, encara que en els quatre darrers anys s'ha pogut avançar clarament en el sentit de millorar la qualitat de l'oferta, mitjançant dotacions (personal docent, personal d'administració i serveis, edificis i serveis, etc.) i actuacions de normalització (normativa autonòmica), encara resten molts reptes oberts, com ara la millora de les taxes d'alumnat universitari, la millora de la presència social de la UIB a la societat civil de la CAIB, etc.

Un dels factors que han caracteritzat els darrers anys ha estat, sens cap dubte, el canvi legal estatal i autonòmic. Fins que va ser derogada, la LRU va representar un marc útil per permetre l'articulació d'una universitat en democràcia, tot superant el model burocràtic, uniformista i sense autonomia real de la universitat franquista. Però és evident que havia esgotat les seves possibilitats i que, per donar resposta als nous requeriments de la societat, era necessari un canvi legislatiu en profunditat; en qualsevol cas, per fer correctament aquest canvi s'havia de fer un debat ampli entre la comunitat universitària, els poders públics i la societat organitzada en el seu conjunt. Lamentablement aquest no va ser el procediment adoptat pel govern del PP. A final de 2001 es va aprovar la Llei orgànica d'universitats, sense un procés de debat previ i amb plantejaments d'urgència que solament poden tenir justificació com a limitadors de la participació i amb uns continguts que ens retornen a temps passats.

Després del canvi de govern sembla que la reforma de la universitat i de la LOU és qüestió de temps. El sentit de la reforma de la LOU no s'ha detallat, però pareix que canviarà, per exemple, l'estatus de fundació privada que té l'ANECA, com també el seu funcionament, i també canviarà el costós i discutible sistema d'habilitació del professorat.

En qualsevol cas, la LOU i els seus reglaments només representen una part del marc normatiu; al llarg dels quatre anys del *pacte de progrés* (1999-2003), el Govern de les Illes Balears, a través de la Direcció General d'Universitats, va conformar tot un entramat normatiu i reglamentari que va definir l'estructura i el funcionament del sistema d'educació superior a la comunitat autònoma. En el darrer any, des del canvi de govern,¹ no s'han fet més que algunes modificacions de detall. Al quadre següent es presenta una selecció de la normativa més rellevant des de 1999.²

¹ Les eleccions es varen realitzar el 25 de maig de 2003.

² Pràcticament només s'inclouen lleis i decrets.

QUADRE I. SELECCIÓ DE LA NORMATIVA UNIVERSITÀRIA AUTONÒMICA, 1998-2003

1999

Decret 202/1999, de 17 de setembre de 1999, pel qual es crea la Facultat de Psicologia a la Universitat de les Illes Balears.

Decret 203/1999 de 17 de setembre de 1999, pel qual es crea l'Escola Politècnica Superior a la Universitat de les Illes Balears.

Decret 251/1999, de dia 10 de desembre, pel qual s'aprova l'adscripció de l'Escola de Turisme del Consell Insular d'Eivissa i Formentera a la Universitat de les Illes Balears.

2000

Llei 3/2000, de 20 de març, del Consell Social de la Universitat de les Illes Balears.

Decret 107/2000, de 14 de juliol, pel qual es fixen els preus que s'han de satisfer per la prestació de serveis acadèmics universitaris per al curs 2000-2001.

Decret 112/2000, de 21 de juliol, pel qual es nomenen els representants dels interessos socials del Consell Social de la Universitat de les Illes Balears.

Decret 113/2000, de 21 de juliol, pel qual es nomena el president del Consell Social de la Universitat de les Illes Balears.

Decret 114/2000, de 21 de juliol, pel qual s'autoritza la implantació dels estudis conduents a l'obtenció del títol d'Enginyer Tècnic Industrial, especialitat en Electrònica Industrial, a la Universitat de les Illes Balears.

2001

Decret 142/2001, de dia 14 de desembre, pel qual s'aprova l'adscripció de l'Escola Universitària de Turisme Felipe Moreno a la Universitat de les Illes Balears.

Decret 129/2001, de 16 de novembre, de modificació del Decret 203/1999, de 17 de setembre, de creació de l'Escola Politècnica Superior de la Universitat de les Illes Balears.

Decret 90/2001, de 6 de juliol, pel qual es fixen els preus que s'han de satisfer per la prestació de serveis acadèmics universitaris per al curs 2001-2002.

Decret 84/2001, de 15 de juny, mitjançant el qual s'aprova el Reglament d'organització i funcionament del Consell Social de la Universitat de les Illes Balears.

Decret 50/2001, pel qual s'autoritza a la Universitat de les Illes Balears la implantació dels ensenyaments conduents a l'obtenció del títol de Llicenciat en Filologia anglesa.

Decret 51/2001, pel qual s'autoritza a la Universitat de les Illes Balears la implantació dels ensenyaments conduents a l'obtenció del títol de Diplomada en Fisioteràpia, i el canvi simultani de la denominació de l'Escola Universitària d'Infermeria per Escola Universitària d'Infermeria i Fisioteràpia.

Continua

2002

Decret 41/2002, de 22 de març, pel qual s'autoritza a la Universitat de les Illes Balears la implantació i la posada en funcionament dels ensenyaments conduents a l'obtenció del títol oficial d'Enginyeria Tècnica Agrícola, especialitat en Hortofructicultura i Jardineria.

Decret 42/2002, de 22 de març, pel qual s'autoritza a la Universitat de les Illes Balears la implantació i la posada en funcionament dels ensenyaments conduents a l'obtenció del títol oficial d'Arquitectura Tècnica.

Decret 43/2002, de 22 de març, pel qual s'autoritza a la Universitat de les Illes Balears la implantació i la posada en funcionament dels ensenyaments conduents a l'obtenció del títol oficial de Mestre Especialista en Educació Especial.

Decret 60/2002 referent a la implantació i la posada en funcionament, a l'Escola Universitària Alberta Giménez, dels ensenyaments conduents a l'obtenció del títol de Mestre Especialista en Educació Especial.

Decret 72/2002, de 17 de maig, pel qual s'aprova la creació de l'Institut Universitari d'Investigacions en Ciències de la Salut de la Universitat de les Illes Balears.

Decret 89/2002, de 28 de juny, pel qual es fixen els preus públics que s'han de satisfer per la prestació de serveis acadèmics universitaris per al curs 2002-2003.

Decret 104/2002 pel qual es regula el règim jurídic i retributiu del PDI contractat de la Universitat de les Illes Balears.

Acord del Consell de Govern de dia 13 de desembre de 2002 pel qual s'aprova la creació del consorci de l'agència de qualitat universitària de les Illes Balears i també els seus estatuts.

2003

Ordre de 27 de gener de 2003, per la qual es crea el registre del personal docent i investigador contractat per la Universitat de les Illes Balears.

Llei 2/2003 de 20 de març, d'organització institucional del sistema universitari de les Illes Balears.

Decret 47/2003, de 9 de maig, pel qual es nomena el doctor Avel·lí Blasco Esteve rector de la Universitat de les Illes Balears.

Decret 90/2003, de 5 de juliol, pel qual es nomena el Sr. Climent Ramis Noguera director general d'Universitat.

Decret 91/2003, de 5 de juliol, pel qual es fixen els preus que s'han de satisfer per la prestació de serveis acadèmics universitaris per al curs 2003-2004.

Decret 166/2003, de 19 de setembre, pel qual es disposa el nomenament dels membres del Consell Social de la Universitat de les Illes Balears.

Continua

Decret 167/2003, de 19 de setembre, pel qual es disposa el nomenament del president del Consell Social de la Universitat de les Illes Balears.

Decret 170/2003, de 26 de setembre, pel qual s'aproven els Estatuts de la Universitat de les Illes Balears.

Decret 177/2003, de 31 d'octubre, pel qual s'autoritza l'adscripció dels ensenyaments d'Enginyeria Tècnica Agrícola, especialitat en Hortofructicultura i Jardineria, a la Facultat de Ciències.

Decret 178/2003, de 31 d'octubre, pel qual es regula el procediment per obtenir l'avaluació i l'acreditació de l'agència de qualitat universitària de les Illes Balears.

Decret 181/2003, de 14 de novembre d'ampliació i modificació de Decret 166/2003, de 19 de setembre, pel qual es disposa el nomenament dels membres del Consell Social de la Universitat de les Illes Balears.

Font: Elaboració pròpia a partir de BOIB, 2002-2003³

L'activitat normativa més rellevant es va centrar, tal com es pot comprovar en el quadre I, en quatre línies d'actuació principals:

- **Ordenar el sistema universitari** mitjançant dues importants lleis, la de la creació del Consell Social de la UIB (3/2000) i la d'organització institucional del sistema universitari de les Illes.
- **Completar l'oferta dels estudis universitaris** (Llicenciat en Filologia Anglesa; d'Enginyer Tècnic Industrial, especialitat en Electrònica Industrial; Diplomant en Fisioteràpia; Enginyeria Tècnica Agrícola, especialitat en Hortofructicultura i Jardineria; Arquitectura Tècnica; Mestre especialista en Educació Especial).
- **Crear nous organismes científics o de control de qualitat**, com l'Institut Universitari d'Investigacions en Ciències de la Salut, l'Agència de Qualitat Universitària de les Illes Balears (AQUIB) o la Junta de Coordinació Universitària de les Illes Balears.
- **Col·laborar en el procés de regulació del funcionament de la UIB**: regulant el règim jurídic i retributiu del PDI contractat a la UIB, creant el registre del personal docent i investigador contractat per la UIB.

Aquest procés pràcticament va quedar completat abans del canvi de govern, tot i que es podrien haver fet altres regulacions, com ara les següents: integrar en la regulació altres organismes d'educació superior, com el Conservatori Superior de Música; regular el funcionament de la UNED a l'àmbit territorial de la CAIB; incloure tots aquests organismes en l'àmbit d'avaluació de l'AQUIB. Però, en qualsevol cas, es tracta de regulacions de més poca importància. És cert que la normativa no és suficient per facilitar la reforma i millora del sistema, però sí que representa un conjunt d'oportunitats que cal aprofitar.

³ Inclou dades fins a la convocatòria de 09-IX-2003. Dels 910 professors de 2002-2003, vuitanta-un eren interins. A més dels 910 professors considerats en el primer total de 2002-2003, s'han inclòs quaranta-set ajudants, tres emèrits i tretze professors col·laboradors.

LA SITUACIÓ A LES ILLES BALEARS. ALUMNAT I PROFESSORAT

Una de les característiques diferencials de la situació de l'ensenyament superior a les Illes és la manca de competència a la Universitat de les Illes Balears (UIB), competència localitzada al territori de la comunitat autònoma. Hi ha una delegació de la UNED, però la seva actuació és, almenys en part, complementària a la de la UIB. Les altres universitats que reben alumnes de les Illes Balears es poden considerar en dos grups: les que ofereixen titulacions que també ofereix la UIB, com la Universitat Oberta de Catalunya, i les universitats que ofereixen titulacions que no desenvolupa la UIB, com les universitats en què es cursen estudis de medicina o arquitectura, per exemple. En qualsevol cas, la UIB té una posició privilegiada al territori de la comunitat autònoma.

El mes de setembre de 2003 el personal docent i investigador de la UIB és format 973 docents i investigadors; amb 479 persones dedicades a l'administració i als serveis de la universitat; l'alumnat és format per 13.751 estudiants matriculats entre els diferents estudis de pregrau i doctorat, i 1.788 en estudis de postgrau. Si no es consideren les escoles adscrites i els estudis propis, el nombre total d'alumnes passa a 11.775 persones.

L'evolució de les dades de l'alumnat són especialment preocupants, amb una reducció mantinguda d'efectius des de 1998 —quasi un 10% menys d'alumnes el 2003—, només neutralitzada amb l'oferta complementària de tot tipus (màsters i cursos de postgrau, Universitat Oberta per a Majors, etc.). L'evolució és similar a la majoria d'universitats de l'Estat, però en el cas de la CAIB, amb les taxes més baixes d'alumnat universitari de tot l'Estat, l'evolució d'aquest indicador és més greu que en altres comunitats.

QUADRE 2. ALUMNAT I PROFESSORAT DE LA UIB, 1998-2003

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Alumnat (1r, 2n i 3r cicle)	3.222	13.088	12.944	12.287	11.873	11.775
Evolució alumnat (1998 base 100)	100,00%	98,99%	97,90%	92,93%	89,80%	89,06%
Professorat equivalent a temps complet (PDI) ⁴	611	602	650	654	720	760
Evolució professorat (1998 base 100)	100,00%	98,53%	106,38%	107,04%	117,84%	124,39%
Ràtio alumnat/PDI	21,64	21,74	19,91	18,79	16,49	15,49

Font: Tretze indicadors institucionals de la UIB, pressupost 2004

⁴ Posteriorment es presenten les dades detallades del PDI. El càlcul del professorat equivalent a temps complet es calcula comptant com a 1 cadascun dels professors a dedicació completa. Els que tenen dedicació parcial, associats o d'altres tipus, són de tres nivells diferents: de sis, de quatre i de tres hores. Els de sis hores es comptabilitzen un 75%, els de quatre hores un 50% i els de tres hores un 37,5%. La metodologia aplicada al pressupost de la UIB és la mateixa que utilitzen les universitats del grup de comunitats autònomes amb una sola universitat.

L'evolució recent d'aquests indicadors permet observar com evoluciona la ràtio alumnat-professorat, que ofereix possibilitats de millora de la qualitat, en part per l'augment de la dotació del personal docent, però també per una clara tendència regressiva en la demanda. L'explicació d'aquesta pèrdua d'alumnat es pot atribuir, en termes generals, a dos factors: la «fugida» de matriculats a altres universitats (UNED, UOC i altres de tot l'Estat) i l'abandonament dels estudis per incorporar-se, abans de finalitzar-los, al món laboral. Les causes són molt diverses, però cal cercar-les en el model productiu balear, en què una titulació universitària és gairebé supèrflua, ja que el mercat laboral ofereix sobretot ocupacions que no requereixen especialització. Altres causes possibles són la limitada capacitat de l'administració autonòmica (Govern, consells i ajuntaments) per fer ofertes d'ocupació; la competència deslleial que representa la UNED, que contracta professors de la UIB per fer, a molt baix cost, una oferta de tutories, etc.

Concretant més les explicacions anteriors, es pot afirmar que les taxes d'abandonament entre les carreres són molt diferents. Algunes de les explicacions que s'han pogut contrastar a les enquestes fetes a la UIB (2001-2003) han permès confirmar un seguit d'hipòtesis generals, jerarquitzaes segons la importància:

Factors de primer ordre:

Dificultat de la carrera. Hi ha relació directa entre les taxes d'abandonament i la dificultat de les carreres. A més dificultat més taxa de repetició d'assignatures i abandonament dels estudis.

Necessitats econòmiques. La inestabilitat laboral o les necessitats dels estudiants o les famílies també influeixen sobre l'abandonament.

Ocupació. Hi ha una relació directa entre les possibilitats d'ocupació i les taxes d'abandonament dels estudis. En les carreres en què els estudiants perceben bones oportunitats d'ocupació a curt termini, sempre que el títol sigui un requisit per aconseguir l'ocupació, el nivell de compromís amb els estudis és més important i l'abandonament inferior.

Factors de segon ordre:

Decepció dels estudis. Entre els que abandonen o pensen fer-ho, hi ha una percepció d'avorriment, decepció o incomprensió del sentit dels plans d'estudis.

Trajectòria formativa. A la universitat, la influència, en el rendiment acadèmic, de les variables personals i familiars (lloc de naixement, llengua, etc.) és baixa. Les variables més rellevants són les de la trajectòria formativa (comprensió lectora, repetició de cursos, etc.).

Elecció de carrera. Hi ha una relació directa entre el percentatge d'alumnes que no han seleccionat les carreres que estudien en primera opció i el percentatge d'abandonaments.

La massificació dels estudis, amb la suposada pèrdua de qualitat de la formació superior, no és un factor determinant.

Segons les carreres (grans àrees), els diversos factors afecten de formes contradictòries.

- Ciències experimentals: dos factors contribueixen a l'abandonament (dificultat de la carrera, pèrdua de valor laboral), però uns altres dos ajuden a completar estudis (bones trajectòries formatives dels alumnes i elecció vocacional).

- Ciències humanes: hi ha més abandonament per un factor (baix valor laboral), però hi ha un bon nivell d'elecció vocacional i la dificultat de les carreres no és tan elevada (llevat de qualque assignatura que influeix notòriament). Les trajectòries formatives són diverses.
- Ciències de l'educació i psicologia: s'han de diferenciar les de cicle curt (mestres i educació social), amb menys abandonament. En general, l'abandonament s'explica per una certa decepció o per la percepció dubtosa de sortides professionals.
- Ciències econòmiques, jurídiques i hoteleria: hi ha menys abandonaments per l'apreciable expectativa ocupacional. Tampoc la dificultat de les carreres no és gaire elevada (llevat de qualque assignatura).
- Ciències de la salut: poc abandonament per l'apreciable expectativa ocupacional, la dificultat no és gaire elevada i els que han pogut matricular-s'hi l'havien seleccionat en primera opció de forma molt majoritària.

En aquest context de pèrdua d'alumnes, sigui abans d'entrar a la UIB o després d'haver-hi estat matriculat, s'ha d'assenyalar que el nombre d'estudiants matriculats al centre associat de la UNED a les Illes Balears presenta una evolució creixent. Segons dades de la UNED,⁵ la majoria d'estudiants matriculats ho són als estudis de Dret, Psicologia, LADE, Geografia i Història, Polítiques i Sociologia, Informàtica de Sistemes o Educació Social. És evident, doncs, que la UNED incrementa el seu alumnat incorporant, de forma progressiva, les titulacions que implanta la UIB (com s'ha vist recentment amb la titulació d'Educació Social), amb la qual cosa es produeix una duplicació d'ofertes que és insostenible a la CAIB. D'altra banda, d'acord amb les dades de la UOC,⁶ dels seus quasi 22.000 alumnes, el nombre total d'estudiants de la CAIB fou superior a 700 alumnes de primer i segon cicle. Actualment, la UIB manté una aliança estratègica amb la UOC, similar a les que manté aquesta universitat amb les universitats catalanes.

Per fer front al problema de la pèrdua l'alumnat, a principi de maig de 2004 la Universitat de les Illes Balears sorprenia a molts fent públiques un seguit de mesures encaminades a fer més fàcil l'obtenció del títol als matriculats flexibilitzant les normes amb l'argument que així es pot pal·liar un problema que es va aguditzant amb el temps: la pèrdua d'alumnat i el possible col·lapse del finançament. Aquestes facilitats —més convocatòries, la possibilitat de compensar una assignatura quan l'alumne ja estigui en l'últim curs i l'esmentada assignatura se li resisteixi, etc.— sembla que afecten negativament el seu prestigi, possiblement un dels problemes associats a la pèrdua d'alumnat, i no donen garanties pel que fa al problema en qüestió. Pareix que les opcions desenvolupades fins ara, com l'ampliació de l'oferta d'estudis⁷ o la millora de l'oferta a distància (Campus Extens), no han obtingut els resultats esperats, però encara restaven altres opcions per desenvolupar (millora de la imatge pública de la UIB, intensificar la relació amb els sectors productius, incrementar els estudis de tres anys i desenvolupar una ampla oferta d'especialitzacions postgrau, captació de docents de prestigi internacional, etc.), abans d'una solució que pot afectar la credibilitat i el prestigi de la UIB.

⁵ UNED (2004). Memòria UNED 2003.

⁶ UOC (2004). Memòria del curs 2002-2003.

⁷ El desenvolupament de les noves titulacions que es varen posar en marxa durant l'anterior legislatura, amb l'aprovació de cinc diplomatures i d'una llicenciatura, i la implantació de noves titulacions a les seus de Menorca i de les Pitiüses; un conjunt de titulacions que responien a les necessitats professionals i econòmiques de la societat de les Illes Balears i a les demandes dels estudiants.

OFERTA FORMATIVA I DESENVOLUPAMENT DE LA DOCÈNCIA

La UIB al curs acadèmic 2003-2004 ofereix trenta-vuit titulacions distintes: dinou de primer cicle, setze de primer i segon cicle, a més de tres titulacions només de segon cicle. El quadre següent mostra la distribució actual de l'oferta:

QUADRE 3. OFERTA DE TITULACIONS DE LA UIB, 2003-2004

Diplomatures, enginyeries i arquitectura tècniques	Llicenciatures i enginyeries
1. Ciències Empresarials (Palma, Eivissa i Menorca)	1. Administració i Direcció d'Empreses
2. Educació Social	2. Biologia
3. Infermeria (Palma, Eivissa i Menorca)	3. Bioquímica (segon cicle)
4. Fisioteràpia	4. Dret
5. Relacions Laborals (escola adscrita)	5. Economia
6. Treball Social	6. Filologia Anglesa
7. Turisme Palma	7. Filologia Catalana
Turisme Escola de Turisme del Consell Insular d'Eivissa (escola adscrita)	8. Filologia Hispànica
Turisme EU Felipe Moreno a Palma i Maó (escola adscrita)	9. Filosofia
8. Mestre, especialitat d'Educació Especial Palma	10. Física
Mestre, especialitat d'Educació Especial (només primer curs a Eivissa i Menorca)	11. Geografia
Mestre, especialitat d'Educació Especial (només per a diplomats matriculats)	12. Història
9. Mestre, especialitat d'Educació Física	13. Història de l'Art
10. Mestre, especialitat d'Educació Infantil	14. Matemàtiques
11. Mestre, especialitat d'Educació Musical	15. Pedagogia
12. Mestre, especialitat d'Educació Primària	16. Psicologia
13. Mestre, especialitat de Llengua Estrangera	17. Psicopedagogia (segon cicle) Palma
Mestre (EU Alberta Giménez, escola adscrita)	Psicopedagogia (segon cicle) Menorca i Eivissa
14. Enginyer Tècnic Agrícola, especialitat d'Hortofructicultura i Jardineria	18. Química

Continua

15. Enginyer Tècnic en Informàtica de Gestió	19. Enginyer en Informàtica (segon cicle)
16. Enginyer Tècnic en Informàtica de Sistemes	
17. Enginyer Tècnic de Telecomunicació, especialitat de Telemàtica	
18. Enginyer Tècnic Industrial, especialitat d'Electrònica Industrial	
19. Arquitectura Tècnica	

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades oficials de la UIB, curs 2003-2004

Aquesta oferta s'ha incrementant al llarg dels darrers anys; des del curs 2001-2002, la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern autoritzà i finançà, d'acord amb la UIB, l'oferta de les titulacions noves següents: diplomatura en Fisioteràpia; Enginyer Tècnic Industrial, especialitat en Electrònica Industrial; Enginyer Tècnic Agrícola, especialitat en Hortofructicultura i Jardineria; llicenciatura en Filologia Anglesa; diplomatura de mestre especialista en Educació Especial i Arquitectura Tècnica.

La majoria de les titulacions de la UIB corresponen a Ciències Humanes i Jurídiques i Socials; seguides per les Ciències Experimentals i Tècniques, sent les Ciències de la Salut representades per dues úniques titulacions (diplomatura en Infermeria i en Fisioteràpia). Però, les noves titulacions equilibren un poc més l'oferta ampliant les possibilitats de seguir estudis tècnics i millorant la cobertura de les necessitats formatives de les Illes. De fet, amb la nova oferta formativa es produeix un creixement significatiu en les titulacions de primer cicle i en les de primer i segon cicle.

La UIB ofereix també sis títols propis de grau: títol superior de Turisme (segon cicle); Direcció Hotelera Internacional; primer cicle de Biologia; primer cicle de Física; primer cicle de Química; Graduat en Estudis Immobiliaris, com també sis títols progressius: Tècnic Universitari en Comptabilitat i Fiscalitat; Tècnic Universitari en Finances Empresarials; Tècnic Universitari en Gestió de Recursos Humans; Tècnic Universitari en Comercialització i Gestió d'Empreses en la Societat de la Informació i Tècnic Universitari en Enginyeria Química.

A més dels estudis referits, s'han de considerar els programes de doctorat de cada departament, els cursos de màster, especialista universitari, expert universitari i altres cursos de postgrau.

Pel que fa al personal dedicat a l'ensenyament, la UIB compta amb un document de plantilla vigent actualment que racionalitza l'estructura del professorat dels departaments i també del personal d'administració i serveis. Els resultats, contrastats per la Conselleria d'Educació i Cultura, són satisfactoris pel que signifiquen d'adequació de les plantilles i de promoció del personal que fa feina a la Universitat. En qualsevol cas, el nombre de professors associats, en alguns departaments, encara és excessiu i representa el 37,14% de tot el personal docent i investigador (PDI); de fet, entre 1996 i 2003 és el grup que ha augmentat més, juntament amb els catedràtics d'escola universitària. Les dades del PDI són les següents fins al curs 2002-2003, el darrer del qual hi ha dades oficials:

QUADRE 4. EVOLUCIÓ DEL PROFESSORAT, 1996-2003

	96-97	% 96-97	98-99	00-01	02-03	% 02-03
Catedràtics d'universitat	70	12,01	73	76	94	10,33
Titulars d'universitat	143	24,53	153	156	221	24,29
Catedràtics d'escola universitària	20	3,43	28	30	43	4,73
Titulars d'escola universitària	139	23,84	152	130	214	23,51
Associats	211	36,19	319	404	338	37,14
TOTAL 1*	583	100,00	725	886	910	100,00
TOTAL 2	633		817	951	973	

* No inclou altres membres del PDI (investigadors, ajudants d'universitat o d'escola, visitants, etc.)

Font: Elaboració pròpia a partir de la Memòria del curs acadèmic 2002-2003⁸

La UIB també participa en el sistema d'avaluació institucional de l'ensenyament, actualment segons el II Pla de qualitat d'àmbit estatal. Aquesta avaluació significa una avaluació interna i externa de totes les titulacions i serveis de la UIB, no sols de la docència, sinó també d'investigació i serveis, en un període de sis anys, iniciat el curs 2001-2002. En els dos darrers cursos, aquesta avaluació s'ha fet als estudis de Treball Social, Història, Història de l'Art, Filologia Catalana, Filologia Hispànica i Filosofia (encara no finalitzada). Els serveis avaluats en aquesta convocatòria són els del Centre de Tecnologies de la Informació.

A l'anterior Pla de qualitat, vigent fins a 2001, varen ser avaluades la Facultat de Ciències (Física, Química, Biologia i Bioquímica), la llicenciatura d'Administració i Direcció d'Empreses, la llicenciatura d'Economia i la diplomatura de Ciències Empresarials i els estudis de Dret i Infermeria. Els serveis que varen ser avaluats foren el Servei de Biblioteques i Documentació, el Servei de Contractació, Patrimoni i Infraestructura, com també els Serveis Científicotècnics.

A més d'aquestes avaluacions, es manté, com a instrument complementari d'avaluació dins la UIB, un qüestionari d'opinió sobre la qualitat de la docència, que cada any es passa entre tot l'alumnat, i també un autoinforme per a tots els professors. El problema, expressat especialment per l'alumnat és la lenta correcció de les deficiències observades i la poca transparència dels resultats obtinguts pels professors als qüestionaris de valoració. Aquest és un problema comú a la majoria d'universitats públiques de l'Estat.

⁸ Inclou dades fins a la convocatòria de 09-IX-2003. Dels 910 professors de 2002-2003, vuitanta-un eren interins. A més dels 910 professors considerats en el primer total de 2002-2003, s'han inclòs quaranta-set ajudants, tres emèrits i tretze professors col·laboradors.

FORMACIÓ SEMIPRESENCIAL. PRESENCIA AL CONJUNT DEL TERRITORI DE LA CAIB

Un dels problemes històrics de la UIB és la sobrerepresentació de l'alumnat de Mallorca, enfront de la reduïda presència d'alumnat de les altres Illes, en termes relatius a la població que realitza estudis universitaris. La pluriinsularitat en aquest cas es tradueix en una major facilitat per part del estudiants de les Pitiüses i de Menorca per anar a altres universitats. Aquest problema s'ha tractat, de forma encertada encara que insuficient, amb l'oferta de Campus Extens, és a dir, la possibilitat de seguir els estudis mitjançant metodologies semipresencials: professors desplaçats, videoconferència i connexió informàtica.

Aquest projecte de Campus Extens ha donat una nova dimensió pluriinsular a la UIB, en el camí de convertir la UIB en una veritable Universitat de les Illes Balears. No es pot oblidar que un nivell complementari d'aquest tipus de concepte d'extensió han estat els centres universitaris municipals a diferents municipis de Mallorca. Actualment hi ha centres universitaris als dinou municipis de la CAIB següents: Alcúdia, Andratx, Binissalem, Calvià, Campos, Capdepera, Ciutadella, Felanitx, Inca, Lluçmajor, Manacor, Muro, Pollença, Porreres, sa Pobla, Santa Margalida, Santanyí, Sencelles i Son Servera. Aquests centres, bàsicament, estan connectats amb la Universitat i no fan docència reglada com es fa a Menorca i a Eivissa, però sí que ofereixen el mateix tipus d'eines de connexió informàtica i d'informació que Menorca i Eivissa. En aquests centres no només es fa ús de les noves tecnologies informàtiques per mantenir la connexió amb la UIB, sinó que representen un espai de trobada dels estudiants, perquè puguin estudiar i transferir-se les seves experiències.

Actualment el projecte de Campus Extens és una realitat consolidada i exportada a altres universitats. L'oferta de Campus Extens s'ha desenvolupat de forma flexible, fent canvis a les titulacions oferides, substituint de forma progressiva els estudis de Mestre d'Educació Infantil pels estudis de Mestre d'Educació en Llengua Estrangera i Ciències Empresarials, i aquests pels de Psicopedagogia, incorporant assignatures de tots els estudis, etc. L'oferta actual de Campus Extens inclou els estudis següents: Ciències Empresarials, Infermeria, Mestre, especialista en Educació Infantil (segon i tercer curs a Eivissa i Menorca), Mestre, especialista en Llengua Estrangera (primer curs a Eivissa i Menorca). A més de l'oferta reglada també hi ha una oferta de formació continuada.

L'increment de l'oferta i de l'ús per part de l'alumnat ha estat molt important. El primer any es van fer 408 hores de videoconferència, l'any 1998-1999 se'n van fer 1.340, el 1999-2000 més de 2.000; l'augment ha estat continuat des de llavors i s'ha arribat a quasi 5.000 hores al curs 2002-2003. Les dades bàsiques són les següents:

QUADRE 5. EVOLUCIÓ DEL CAMPUS EXTENS 2000-2003

	2000-01	2001-02	2002-03
Nombre de professors participants	112	170	206
Evolució professors participants (2000 base 100)	100,00%	151,79%	183,93%
Nombre d'alumnes matriculats	5.981	6.932	7.909
Evolució alumnes matriculats (2000 base 100)	100,00%	115,90%	132,24%
Nombre d'assignatures (grups)	148	200	271
Evolució assignatures desenvolupades (2000 base 100)	100,00%	135,14%	183,11%
Nombre de visites dels alumnes	56.622	112.430	228.850
Evolució visites dels alumnes (2000 base 100)	100,00%	198,56%	404,17%

Font: Elaboració pròpia a partir de la Memòria del curs acadèmic 2002-2003

Com es pot observar, no sols han augmentat tots els indicadors considerats, fet que podria ser interpretat en termes purament quantitius, sinó que han millorat els indicadors d'ús del Campus Extens, de tal manera que es pot interpretar que ha millorat l'oferta quantitativament i qualitativament, i s'obté una resposta per part dels alumnes que és molt satisfactòria. Tot i això cal fer avaluacions detallades sobre satisfacció, processos desenvolupats i resultats.

LA CAPACITAT DE RECERCA

Una de les característiques de la universitat és la seva capacitat en investigació, no es pot entendre una docència de qualitat si no hi ha investigació bàsica i aplicada. El 2003, tal com es mostra a la taula següent, la UIB tenia:

- 33 projectes europeus;
- 156 projectes finançats pel Govern central a través de la Comissió Interministerial de Ciència i Tecnologia (CICYT), la Direcció General d'Investigació Científica i Tècnica (DGICYT) i la Direcció General d'Ensenyament Superior i Investigació Científica (DGESIC); com també el Govern de la CAIB, i
- 98 projectes d'article 83 de la LOU, que permet i legalitza la prestació de serveis dels professors a empreses i a institucions.

QUADRE 6. PROJECTES DE RECERCA PER ÀREES, 2003

	Projectes europeus	CICYT-DGICYT, altres Govern espanyol i Govern CAIB	Altres	Total
Biologia	3	21	9	33
Biologia Fonamental i Ciències de la Salut	1	8	7	16
Ciències de l'Educació	3	6	5	14
Ciències de la Terra	1	9	1	11
Ciències Històriques i Teoria de les Arts	0	7	4	11
Ciències Matemàtiques i Informàtica	2	10	7	19
Dret Privat	1	6	1	8
Dret Públic	0	1	0	1
Economia Aplicada	1	2	6	9
Economia de l'Empresa	0	1	0	1
Filologia Catalana i Ling. General	0	2	0	2
Filologia Espanyola, Moderna i Llatina	0	5	0	5
Filosofia i Treball Social	0	6	2	8
Física	6	11	17	34
Infermeria i Fisioteràpia	0	1	0	1
Psicologia	0	14	3	17
Química	1	14	7	22
Institut Mediterrani d'Estudis Avançats (IMEDEA)	14	31	29	74
Institut Universitari d'Investigacions en Ciències de la Salut (IUNICS)	0	1	0	1
TOTAL	33	156	98	287

Font: Elaboració pròpia a partir del catàleg de projectes UIB 2003

Al marge que hi pot haver projectes d'investigació d'altres tipus i amb fonts de finançament alternatives, per exemple per la participació de professors de la UIB a projectes interuniversitaris no inclosos a la taula anterior, s'observa una certa desigualtat per àrees, amb un lideratge clar a la Facultat de Ciències (Biologies, Física i Química).

Per valorar la capacitat de recerca de la UIB, als projectes s'hi han d'afegir iniciatives com les tesis d'investigació, la presentació de comunicacions, la publicació d'articles, les patents, l'organització de congressos, etc. A continuació es presenta un quadre resum d'alguns d'aquests indicadors. Les dades confirmen la diversitat de formes de recerca a la UIB, però que no són característiques d'aquesta universitat sinó de la diferència entre les diverses disciplines. La valoració purament quantitativa d'aquestes dades seria un greu error: la quantitat no té necessàriament relació amb la qualitat de la recerca, però sí que es pot interpretar la informació següent com a indicativa de la important activitat de recerca, de l'evident integració dels professors de la UIB a les respectives comunitats científiques.

En qualsevol cas, el total de recursos externs aconseguits en les diferents accions i programes supera els quatre milions nou-cents mil euros. L'activitat dels investigadors es va traduir en la publicació de més de dos-cents quaranta llibres o capítols de llibres i cinc-cents cinquanta articles en revistes científiques, més de vuit-cents quaranta participacions en congressos i reunions científiques i trenta-dues tesis doctorals llegides, tal com es mostra a la taula següent:

QUADRE 7. TESIS LLEGIDES, 2002-2003	
	Nre
Biologia	3
Biologia Fonamental i Ciències de la Salut	2
Ciències de l'Educació	2
Ciències de la Terra	0
Ciències Històriques i Teoria de les Arts	3
Ciències Matemàtiques i Informàtica	2
Dret Privat	4
Dret Públic	2
Economia Aplicada	1
Economia de l'Empresa	3
Filologia Catalana i Ling. General	0
Filologia Espanyola, Moderna i Llatina	2
Filosofia i Treball Social	0
Física	5
Infermeria i Fisioteràpia	0
Psicologia	1
Química	2
TOTAL	32

Font: Elaboració pròpia a partir de la Memòria del curs acadèmic 2002-2003

La desigualtat, pel que fa a la productivitat científica (projectes, articles, tesis, etc.), entre les diferents disciplines presents a la UIB ja s'ha comentat abans; en qualsevol cas s'observa una acceptable presència d'alguns departaments, com ara els de Física, Química, Biologia i Biologia Fonamental, Matemàtiques, Educació, Psicologia, Dret Privat i alguns altres. El conjunt de les dades permet afirmar que la UIB és una universitat en què la vessant investigadora és molt important, i que segons algunes publicacions està situada (2003) en el setè lloc de totes les universitats espanyoles, i segons algunes altres publicacions, segons el paràmetre que es mesura, en el vuitè. Per tant, és una universitat ben consolidada des del punt de vista de recerca.

La recerca, al marge de la diversitat present entre les disciplines, ha de poder tenir algun tipus d'aprofitament per a la societat. Per això és important la transferència dels resultats d'investigació perquè realment la investigació sigui aprofitable. Per això la consolidació dels grups de recerca que identifiquen línies permanents d'investigació, grups de professors, les seves activitats i resultats, les aplicacions ja realitzades, etc. és un bon indicador del que la UIB podrà millorar en aquest aspecte. Per això s'ha fet un catàleg dels grups i projectes d'investigació. La disponibilitat de la informació a la pàgina web de la UIB, com també l'edició en CD del catàleg pot permetre millorar les relacions dels investigadors amb la societat, especialment dels sectors més interessats en la investigació lligada al desenvolupament i la innovació.

DIMENSIÓ SOCIOCULTURAL

La dimensió sociocultural és un eix d'actuació quasi tan important com la docència o la investigació, especialment important perquè a les Illes només hi ha una universitat; per tant, no pot defugir la seva responsabilitat de dinamització sociocultural.

Dins el que seria l'apartat sociocultural, s'ha creat el que abans era el Vicerectorat d'Extensió Universitària, i s'ha dotat de capacitat també d'activitat cultural creant el Servei d'Activitats Culturals (SAC). L'activitat d'aquest servei ha estat molt destacada i ha assumit, des de la seva creació, una dinàmica cada vegada més coherent i una major capacitat d'actuació. Una de les seves iniciatives més destacades és la Universitat Oberta per a Majors (UOM), experiència d'estudis superiors per a persones majors que ha tingut una important resposta, amb vuit-cents alumnes majors, i una molt bona valoració pels alumnes i als congressos estatal i internacionals a què s'ha presentat.

S'ha creat també la Fundació General de la Universitat, per gestionar i desenvolupar els serveis de caire esportiu, com també els serveis de la Residència d'Estudiants Bartomeu Rosselló-Pòrcel. Les instal·lacions esportives, especialment, han desenvolupat una oferta que no ha deixat de créixer en activitats, en participació i en acceptació per part de la comunitat universitària, però també de ciutadans externs a la Universitat.

També s'ha de valorar la cooperació internacional, mitjançant la Càtedra Iberoamericana i l'aplicació de la política d'universitat solidària aplicant el 0,7% del que són recursos propis de la Universitat, com també participant mitjançant activitats formatives amb els organismes de cooperació internacional.

I, finalment, la Fundació Universitat-Empresa de les Illes Balears (FUEIB), com un element complementari de la gestió directa, la qual ha intentat desenvolupar el lligam entre universitat i necessitats empresarials, bàsicament necessitats de formació i de prestació de serveis.

ADMINISTRACIÓ I SERVEIS

En els darrers anys s'ha implementat un pla de modernització administrativa; aquest pla ha previst diferents línies, com la descentralització: cadascun dels centres i edificis té un administrador, un delegat del gerent, que té la responsabilitat del seguiment diari des del punt de vista econòmic, de personal i de gestió de l'edifici. En aquest sentit cal destacar també l'evolució en la dotació de personal d'administració i serveis (PAS), caracteritzada per l'increment i la consolidació al llarg dels darrers anys, tal com es mostra a la taula següent, en què s'observa un augment de la plantilla del PAS d'un 25,73% des de 1998, fet que representa un important increment.

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Alumnat (1r, 2n i 3r cicle)	13.222	13.088	12.944	12.287	11.873	11.775
Professorat equivalent a temps complet (PDI)	611	602	650	654	720	760
Personal d'administració i serveis (PAS) ⁹	377	386	384	427	463	474
Dotació PAS (1998 base 100)	100,00%	102,39%	101,86%	113,26%	122,81%	125,73%
Ràtio alumnat/PAS	35,07	33,91	33,71	28,78	25,64	24,84
Ràtio professorat/PAS	1,62	1,56	1,69	1,53	1,56	1,60

Font: Tretze indicadors institucionals de la UIB, pressupost 2004

L'evolució de la relació entre el PAS i l'alumnat és molt positiva, per les dues tendències de sentit contrari que es poden observar: augment del PAS i disminució de l'alumnat. Aquest resultat s'hauria de traduir en una millora de la qualitat de l'atenció, però no es disposa d'estudis en aquest sentit. Una situació diferent s'observa en relació amb el PDI, el qual en els darrers dos anys ha augmentat a un ritme un poc superior que el PAS i s'ha arribat a una situació en la qual la relació entre el PAS i el PDI torna a assolir el mateix nivell que ja s'observava el 1998.

⁹ Inclou els funcionaris de carrera, els interins i els contractats, els laborals fixos de conveni, els laborals interins de conveni i els laborals contractats.

Una de les actuacions més destacades, en aquest sentit, és el desenvolupament de contractes-programa interns, per impulsar la cultura d'eficiència dins els serveis, començant amb dos serveis fonamentals, com el Servei de Biblioteques i Documentació i el Servei de Publicacions. Al llarg del curs 2000-2001, el Servei de Biblioteques i Documentació va realitzar la seva avaluació comptant amb un comitè d'avaluació intern i un comitè d'avaluació extern. Els resultats varen ser positius i mostraren que l'acceptació dels seus serveis i la seva qualitat eren reconegudes, especialment per la millora que havien tingut en els darrers anys; encara que també es va constatar la dotació insuficient i la necessària millora de la situació del personal (professionalització, estabilitat laboral, etc.). Aquests serveis han continuat el procés de millora i han aconseguint reconeixement exterior en diverses ocasions en aquests darrers anys.

També, des del punt de vista de gestió, és destacable la millora de la consciència mediambiental a la UIB, constatada a partir del Pla d'ambientalització i el desenvolupament de l'ecoauditoria. Igualment és destacable el control dels serveis contractats, és a dir, el seguiment del compliment de les condicions contractuals, mitjançant avaluació directa i indirecta, aquesta darrera a partir de bústies perquè els usuaris, siguin professors, alumnes o personal d'administració, puguin fer conèixer el seu grau de satisfacció i les seves queixes o suggeriments. El que no és tan clar és què es fa amb les queixes: alguns canvis han estat relacionats amb aquestes avaluacions, com ara la diversificació dels contractistes dels serveis de cafeteria i menjadors de la UIB, però altres queixes aparentment no han rebut atenció suficient, tal com expressen a les enquestes el professorat i l'alumnat. Tal vegada s'hauria de millorar la política informativa interna mostrant com es millora la gestió i els resultats dels serveis propis i dels contractats.

Una eina fonamental de la millora és la formació del personal, desenvolupada d'acord amb un pla de formació, tant del personal d'administració i servei, com del PDI. Aquesta formació rep bones valoracions per part dels participants, però cal fer una avaluació dels resultats obtinguts, possiblement una avaluació diferida, i observar al llarg del temps com s'apliquen els coneixements adquirits.

Cal tenir present algunes altres accions de millora, com són la creació del servei de salut laboral i prevenció, tal com marca la normativa vigent. Igualment s'ha fet una avaluació de riscos per edificis, prestant atenció sobretot als edificis on hi ha laboratoris que tenen manipulació de substàncies o maquinària d'una certa perillositat, s'han fet plans d'actuació i s'ha constituït el comitè de seguretat i salut. En aquest tema encara s'ha de millorar molt desenvolupant avaluacions no sols dels riscos sinó també fent avaluacions de la qualitat de les instal·lacions (sonoritat, ergonomia, llum, etc.).

Finalment, el 2003, la UIB disposava de 118.333 metres quadrats construïts, espais que han augmentat considerablement, un 32,36%, des de 1998. Aquest creixement ha permès disposar de nous edificis d'aules i despatxos, com el Beatriu de Pinós o el Melchor Gaspar de Jovellanos —els quals han moderat la pressió existent sobre els primers edificis de la UIB—, com també millorar la qualitat de tota l'activitat desenvolupada a la UIB.

A partir d'aquestes dades, la UIB en el context espanyol es pot considerar una universitat petita, però dins el context europeu les seves dimensions són valorades com a raonables i suficients perquè siguin gestionades amb criteris de racionalitat i qualitat.

RELACIONS EXTERIORS DE LA UIB

La UIB ha desenvolupat una intensa xarxa de relacions amb diverses entitats de la societat civil i de l'administració, tant local com estatal i internacional, encara que amb resultat diversos. Les dades dels convenis signats permeten tenir una idea de la importància d'aquest esforç, no tant de la importància de les relacions establertes. Fins al 26 d'abril de 2004, segons l'Oficina d'Informació de la UIB, s'havien signat 612 convenis, 359 dels quals són locals (58,66%), 132 són d'àmbit supraautonòmic (21,57%) i la resta (121, un 19,77%) són internacionals. Els acords locals s'han signat amb empreses (bancs, caixes, empreses turístiques, etc.), entitats socials molt diverses (col·legis professionals, sindicats, ONG, etc.) i diversos organismes de l'administració pública (instituts autonòmics, direccions generals i conselleries, ajuntaments, consells insulars, etc.). Els acords supraautonòmics, a més dels anteriors tipus d'organismes, inclouen també una intensa tasca d'articulació amb altres universitats de tot l'Estat, per poder prestar millors serveis a la comunitat universitària (doctorats interuniversitaris, creació de diversos espais de coordinació, acords per realitzar investigacions, etc.).

Aquesta intensa activitat d'articulació s'ha intensificat en els darrers anys: durant el curs 2002-2003 —entre l'1 de juliol de 2002 i el 30 de juny de 2003— es va finalitzar la tramitació administrativa d'un total de 139 convenis (vint-i-set més que l'any anterior), i el 30 de juny de 2003 hi havia en tramitació 113 convenis. Dels 139 convenis signats amb altres entitats i publicats en el FOU (núm. 206 a 220) durant el curs 2002-2003, 48 es varen signar amb la comunitat autònoma de les Illes Balears, set amb ministeris del Govern espanyol, 38 —un 27,3%— amb altres universitats i centres de recerca, nou amb ajuntaments, tretze amb empreses, 23 amb altres institucions i un amb particulars.

Un dels reptes de la UIB, en un context universitari cada vegada més obert, és la millora de la internacionalització de la Universitat. Hi ha convenis d'intercanvi amb més de cent universitats i centres de recerca internacionals; al llarg del curs 2002-2003, dels 139 convenis, trenta es varen signar amb entitats d'altres països: catorze amb entitats europees, tretze amb entitats americanes i tres amb entitats del continent africà. Els acords internacionals han prioritzat els països llatinoamericans, juntament amb els països de l'est d'Europa; recentment s'ha fet un esforç per ampliar els acords amb altres països de la Unió Europea o els Estats Units, però l'ampliació dels acords amb les universitats d'aquests països és encara un dels reptes de la internacionalització de la UIB.

Durant el curs 2002-2003, la participació en el programa Sòcrates-ERASMUS ha permès que vuitanta-sis estudiants hagin pogut gaudir d'una beca de mobilitat per realitzar estudis en universitats estrangeres. Aquesta dada, tot i ser un interessant indicador de la internacionalització, és preocupant perquè representa una reducció del nombre d'estudiants que s'han beneficiat d'aquestes beques. Un dels motius de la reducció de participació és la minsa quantia de les beques (150 euros per mes i estudiant). Les dades del programa són les següents:

QUADRE 9. EVOLUCIÓ DEL PROGRAMA SÒCRATES (ERASMUS), 1998-2003

	1998-99	1999-00	2000-01	2001-02	2002-03
Alumnat (1r, 2n i 3r cicle)	13.222	13.088	12.944	12.287	11.873
Nombre d'estudiants participants	70	109	112	90	86
Nombre de participants per mil alumnes	5,29	8,33	8,65	7,32	7,24
Evolució participants (1998 base 100)	100,00%	155,71%	160,00%	128,57%	122,86%
Evolució participants (1999 base 100)	—	100,00%	103,90%	87,95%	86,97%
Mitjana de mesos per estudiant	7,7	7,5	6,7	6,7	5,8
Evolució mesos (1998 base 100)	100,00%	97,40%	87,01%	87,01%	75,32%
Euros per mes	135	135	150	150	150

Font: Elaboració pròpia a partir de la Memòria del curs acadèmic 2002-2003

Com es pot observar, ni la ponderació amb les dades decreixents d'alumnat de la UIB permet explicar la pèrdua de participants des de 1999. Si es pren com a base de comparació aquest any, s'ha perdut quasi un 14% de participants, això en un context de major familiaritat amb la realitat europea, millor domini dels idiomes i de major experiència. Per tenir un referent, es pot recordar que una universitat com l'Autònoma de Barcelona, amb poc més de 51.500 alumnes, el curs 2002-2003 tenia 817 estudiants en aquest programa, és a dir, té 4,4 vegades més alumnes, però té 9,5 vegades més alumnes ERASMUS i quasi 3.000 alumnes estrangers realitzant estudis a la UAB.¹⁰

EVOLUCIÓ FUTURA DE LA DEMANDA I L'OFERTA UNIVERSITÀRIA A LES ILLES BALEARS

El volum de població marca els límits dels alumnes potencials de la Universitat.¹¹ Sent així, les projeccions demogràfiques indiquen que en els propers quinquennis es reduirà el nombre de persones joves residents a les Illes i que estiguin en edat de cursar estudis universitaris (18-23). Per a 2006 es preveu un decrement¹² de gairebé el 15% respecte de 2001, el descens s'accentuarà fins arribar a un 24% de pèrdua el 2011 i es passarà a recuperar població el 2016 i 2021.

¹⁰ Memòria acadèmica UAB, 2002-2003.

¹¹ Malgrat que l'actual legislació facilita una major mobilitat dels estudiants entre universitat ubicades a comunitats autònomes distintes a la de procedència.

Ara bé, si només es tenen en compte aquestes xifres podem caure en una interpretació plana de la realitat. Actualment es produeixen una sèrie de tendències socials que ajuden a dimensionar els efectes del decreixement demogràfic del grup de potencials alumnes. Aquestes tendències es poden agrupar fonamentalment en dos grans grups, categoritzats segons els efectes sobre la població i sobre l'oferta de la UIB. D'una banda, es donen processos d'extensió de la demanda d'estudis universitaris i, de l'altra, es produeix una intensificació de la demanda de formació universitària.

La taxa bruta d'estudiants universitaris s'ha incrementat en els darrers anys i es previsible que ho segueixi fent i, a més, es produeix un increment significatiu de les situacions que combinen estudis universitaris i treball. És a dir, es donen dos processos diferenciats que permeten preveure un increment de l'extensió de la demanda d'estudis universitaris:

- a) S'incrementa el percentatge de joves que cursen estudis universitaris. En els darrers deu anys la taxa bruta d'estudis universitaris¹³ ha passat del 28,63% al 40,73% en el conjunt de l'Estat. Aquest increment es deu a dos factors clarament interrelacionats: d'una banda, les empreses demanen mà d'obra més qualificada i, de l'altra, a la dècada dels noranta s'han registrat elevades taxes d'atur entre la població més jove, de tal manera que l'ensenyament universitari s'ha plantejat com una situació d'espera estratègica per a una millor entrada al mercat de treball.
- b) S'incrementa el nombre de persones que combinen estudis i treball. Les característiques específiques del sistema productiu de la comunitat autònoma tenen efectes contradictoris vers la demanda d'estudis universitaris. Si bé es genera un elevat grau d'abandonament d'itineraris formatius, ja que l'oferta de treball és molt dinàmica i atractiva a curt termini per als joves, també és cert que l'estacionalitat de l'activitat productiva, amb el que això suposa de discontinuïtat en l'activitat laboral, permet combinar amb major facilitat els estudis i el treball.

Pel que fa a la intensificació de la demanda, és a dir, la situació en què un titulat universitari,¹⁴ per raons laborals o de formació no productiva, demana noves titulacions, bé sigui per aprofundir en les seves capacitats professionals (diplomats que demanen titulacions de grau superior de la mateixa branca, demandes de formació de postgrau, demandes de programes de tercer cicle), o bé per completar la seva formació per altres motius.

¹² El grup d'edat de referència, en aquest cas, és el de vint a vint-i-quatre anys.

¹³ Relació en percentatge entre els estudiants universitaris de qualsevol edat i el total de població de divuit a vint-i-tres anys. No es tenen en compte els estudiants de tercer cicle.

¹⁴ Els darrers cursos 1998-2003, entre un 3,3% i un 3,5% dels admesos al curs accedien a la UIB com a titulats universitaris.

La intensificació vinculada a la capacitació professional és condicionada per les actuals exigències de formació continuada per part de les empreses. Això fa que el període formatiu ja no es consideri com una fase limitada en la vida professional, sinó que s'estengui al llarg de tota la vida professional. En aquest sentit, la major incidència es tradueix en demanda de cursos d'especialització.

Aquestes tendències en tot cas poden amortir parcialment la reducció demogràfica del nombre potencial d'alumnes de la UIB. No s'ha d'esperar que la taxa d'estudiants universitaris s'incrementi de quinze punts, però sí que es pot aspirar a accedir al nivell de la mitjana estatal, cosa que suposaria un increment de deu punts en la taxa d'estudiants universitaris. Aquest increment demana la reducció de les actuals taxes d'abandonament dels estudis secundaris, que estan sis punts per sobre de la mitjana estatal. Estimar quina pot ser l'aportació dels processos d'intensificació de la demanda és més difícil, i depenen en major grau de les polítiques de gestió de la mà d'obra de les empreses establertes a la comunitat autònoma.

BALANÇ DELS DARRERS ANYS

Amb una perspectiva global, dels darrers anys 1999-2003, hem de destacar tres aspectes. D'una banda, ha estat un període rellevant perquè s'han aprovat els nous Estatuts per a la UIB i tota una nova normativa universitària autonòmica. Amb els Estatuts i aquesta normativa es concreta i regula la forma d'exercir l'autonomia universitària i es defineix com serà a partir d'ara la forma d'organitzar i de dirigir i gestionar la formació superior a la CAIB. Els canvis importants que amb el compromís de tota la comunitat universitària s'han pogut concretar marcaran ben segur una nova forma de fer, que hauria de permetre a la UIB mantenir-se en una bona posició entre les universitats de referència, pel que fa a la recerca i a la qualitat general de la docència i serveis; però encara resta per trobar una solució adequada a alguns greus problemes, com ara la pèrdua constant d'alumnat, la relació amb la societat de les Illes Balears, etc.

D'altra banda, el curs 2002-2003 va representar l'inici efectiu d'una reflexió col·lectiva, articulada mitjançant el Pla estratègic de la UIB, que ha de fer possible passar decididament cap a un espai d'ensenyament lligat a una profunda millora de la qualitat dels processos d'ensenyament i aprenentatge, inserit en el nou context de la societat del coneixement que s'està construint a la Unió Europea. Era una necessitat anunciada i un canvi imprescindible per poder entrar de forma eficaç a l'espai europeu de formació superior; en qualsevol cas, durant el curs 2003-2004 s'hauria d'haver avançat més en la concreció i el desenvolupament del Pla estratègic.

Finalment, el període acadèmic 1999-2003 ha estat marcat per la millora continuada en el conjunt dels indicadors de l'activitat de la UIB, malgrat la pèrdua d'alumnat. En docència, recerca, transferència i extensió universitària s'ha seguit millorant els resultats. La UIB té més alumnes en formació permanent, millors índexs de rendiment acadèmic, més investigadors actius, més recursos per a recerca aconseguits en convocatòries competitives, més activitat de transferència de coneixements i prestació de serveis, més activitat d'extensió universitària i difusió cultural, més

recursos, més i millors espais per a la docència i per a la recerca. Malgrat les millores, no cal oblidar que millors resultats han d'anar acompanyats de més reconeixement per part de la societat i d'una implicació progressiva i més important dels agents socials i econòmics, afegida a l'augment de compromís de la Universitat amb la societat. Cal aconseguir, entre altres coses, que la societat balear reconegui que per fer front a la transició tecnològica, organitzativa, cultural... de les nostres societats l'essencial és l'educació, perquè l'educació és allò que crea la font de treball, que és la font essencial de productivitat en una economia de serveis i cada vegada més informacional, en què la productivitat depèn de la capacitat mental dels treballadors. Al mateix temps, l'educació és el principal instrument de correcció de les desigualtats socials. En una societat on la gran disparitat social és entre els que exerceixen un treball interessant i remunerat perquè tenen la capacitat professional de fer-ho i els que no, el fet que tothom tingui accés a un alt nivell d'educació és un factor de democratització.